

сфері закупівель потрібно скоротити, то доцільно приділяти увагу насамперед А-постачальникам, оскільки більш інтенсивна робота з ними може вплинути на загальний обіг підприємства.

Таблиця 4

АВС- аналіз даних про постачальників за 2011 рік

Постачальники	Обсяг закупівлі, т	Частка у загальному обсязі, %	Обсяг кумулятивний, %	Група
С.-г. підприємства	726,0	48,9	48,9	А
Населення	456,0	30,7	79,6	В
Закордонні постачальники	302,0	20,4	100,0	В
Всього	1484,0	100,0	100,0	-

Постачальників обирають враховуючи ціну на їх товар, його якість, терміни та умови постачання тощо. Підприємство може скоротити запаси на продукцію, що закуповується, адже постійні постачальники є більш надійними. Але необхідно аналізувати і нових постачальників, що можуть скласти конкуренцію існуючим або навіть надати більш вигідні умови поставок. Транспортування майже всіх закуповуваних товарів, окрім натуральних спецій здійснюється автомобільним транспортом, але деякі з них власним, а інші транспортом постачальника або найманим.

Висновки. Таким чином робота підприємства ПАТ «Конотопм'ясо» в цілому та зокрема відділу закупівель налагоджена не належним чином. Отже, керівництву відділу закупівель ПАТ «Конотопм'ясо» слід звернути увагу на контроль за наявністю, використанням та нормуванням запасів, їх оперативному управлінню і плануванню обсягу закупівель. Тут значну допомогу може надати використання сучасних комп'ютерних технологій.

Література:

1. Коноваленко В. М. Закупівельна діяльність підприємства в логістичній системі товароруку // Вісник КНТЕУ. - 2005. - №4.- С. 54-592.
2. Крикавський Є., Чухрай Н. Промисловий маркетинг. Підручник. Львів: Видавництво Нац. ун. "Львівська політехніка", 2004, 472 с
3. Павленко А. Ф., Войчак А. В Маркетинг Підручник - К. КНЕУ, 2003. - 246 с.

УДК: 332.122:338.43 (477.8)

**РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: СТАН,
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Пилипенко К.А., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено сучасний стан та проблеми розвитку сільських територій України, виявлено основні чинники, що перешкоджають їх розвитку, а також запропоновані перспективи їх розвитку з урахуванням досвіду країн ЄС.

The modern state and problems of rural Ukraine and identified key factors that hinder their development, and offered their perspectives on the experience of EU countries.

Постановка проблеми. Враховуючи інтеграційний курс України, особливе місце сьогодні займають проблеми розвитку сільських територій, оскільки на них проживає третина населення нашої держави і припадає 90% її площі. Значимість цих територій посилюється їх винятковим внеском у формування основ продовольчої безпеки та нарощування експортного потенціалу країни. Ці та інші важелі роблять розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування сільськогосподарського виробництва, покращення стану довкілля та поліпшення якості людського населення. Проте, проблеми, які гальмують розвиток сільського розвитку в Україні перебувають в центрі уваги суспільства. Це зумовлено системною кризою сільського господарства, соціальної сфери села. Науковці та політики зайняті пошуком нових концептуальних засад розвитку вітчизняного агропродовольчого комплексу, формування нової моделі сільського розвитку, яка б відповідала стандартам ЄС та враховувала вітчизняний досвід розвитку сільських територій. Ураховуючи інтеграційний курс України, саме такий підхід при визначенні пріоритетних напрямів розвитку сільських територій є виправдним.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Дослідженням розвитку сільських територій та відродженню села займалися чимало вчених, зокрема: Ф.Ф. Бутинець, В.А. Дерій, В.П. Завгородній, В.В. Сопко, С.В. Свірко, В.С. Лень, Л.Г. Ловінська, І.Л. Карпенко, Н.М. Ткаченко та інші.

Постановка завдання. Розглянуто сучасний стан та проблеми розвитку сільських територій України, а також виявлено основні чинники, що перешкоджають їх розвитку, а також узагальнено досвід країн ЄС щодо стимулювання розвитку сільських територій України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно зазначити, що Україна володіє сприятливими географічними, кліматичними, ресурсними та іншими передумовами розвитку сільських територій, тому потенційно спроможна стати державою з пріоритетним розвитком аграрної сфери та одним з основних постачальників на світові ринки екологічно чистої продовольчої продукції. Проте на сьогодні проблема невідповідності рівня розвитку українського аграрного сектору та сільських територій загальному світовому рівню та стандартам країн ЄС, поки що залишається нерозв'язаною.

Проведений нами всебічний аналіз соціально-економічних та екологічних показників розвитку сільських територій, сільської економіки, дозволив виявити основні проблеми та тенденції вказаних процесів, а також слабкі та сильні місця сільських територій Полтавської області. Основними проблемами визначені наступні: монофункціональність, панівне становище аграрного виробництва та залежність параметрів сільського розвитку від його результатів; спад показників ефективності ресурсокористування та виробництва; погіршення соціально- та виробничо-інфраструктурного облаштування сіл та сільських територій.

Надзвичайно загострилися проблеми розширеного демографічного відтворення сільського населення. Відбувається його спад, причому у селах всіх

адміністративних районів області. Це негативно відбилося на відтворенні людського та трудових ресурсів потенціалу. Незважаючи на важку, ненормовану працю, селяни отримують менший середній обсяг доходів, ніж міські жителі. Вони також мають гіршу доступність, особливо враховуючи специфіку розміщення, територіальної конфігурації, транспортної забезпеченості, віддаленості обласного центру до навчання, лікування, дозвілля, оздоровлення. Гіршими є показники комунального обслуговування сільського населення. Як менш комфортне оцінюється житло селян. Сільські жителі також відрізняються меншою адаптованістю до ринкової системи господарювання, меншою підприємницькою ініціативою. Вони менше охоплені (особливо у внутрішніх районах, віддалених селах) інформаційно-консультаційними послугами.

Як наслідок, посилилися негативні тенденції у розвитку сільських територій регіону: скорочення населення, спад виробництва, уповільнення його інтенсифікації, недостатнє впровадження інновацій, слабка диверсифікація економіки, нестійка екологічна ситуація, погіршення соціально-культурного облаштування сіл. Тому понад 60,0 % селян вважають життя у сільській місцевості не престижним. Вони сприяють виїзду своїх дітей у міста і не виявляють бажання, щоб вони поверталися у села. При цьому сільські території мають не тільки негативні сторони функціонування, але й суттєві переваги, ресурси та резерви свого розвитку. Про це свідчить здійснений нами SWOT-аналіз їх сильних та слабких сторін (табл. 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз сильних та слабких сторін функціонування сільських територій Полтавської області, 2011 р.

Сильні сторони	Слабкі сторони
Великі просторові масштаби Рівнинність та великоконтурність ландшафтів Значний природний ресурсний потенціал Велика землезабезпеченість та розораність угідь Наявність зрошуваних масивів Переважаючий розвиток сільського господарства Історичний досвід господарювання у населення, його високий освітній та професійний рівень Значна кількість молодих (до 100 років), сучасно спланованих сіл Наявність попиту на робочу силу Великий споживчий аграрний ринок Функціонування органів управління, узгодженість їх дій, науково-дослідного забезпечення розвитку сільських територій Виділення бюджетних коштів для підтримки аграрного виробництва	Одноманітність ландшафтів Нерівномірне розміщення та недостатність водних ресурсів Зниження стійкості агроландшафтів та деградація земель Занепад зрошуваного землеробства Зниження його ефективності: слабка диверсифікація економіки, недостатній розвиток сільського туризму Недостатні умови перекваліфікації кадрів слабка Старі стандарти умов проживання та житлозабезпечення Безробіття, низькі доходи населення Слабке логістичне обслуговування, незбалансовані продовольчі потоки Наявність депресивних територій, відмираючих сіл Недостатня бюджетна підтримка розвитку сільських територій

Відзначимо, що внаслідок вступу України до СОТ посиляться стимули для проведення внутрішніх економічних реформ, пов'язаних із вдосконаленням структури і спеціалізації господарської діяльності з позиції підвищення ролі експортоорієнтованих галузей, у тому числі АПК. Пожвавиться розвиток конкурентного середовища, стане необхідним формування стабільного і прозорого правового поля вітчизняних товаровиробників. Це сприятиме активізації інвестиційної діяльності в Україні, зокрема іноземних інвесторів, впровадженню інновацій [1].

Найбільші застереження викликають наслідки вступу до СОТ для сільського господарства. Галузь все ще перебуває у кризовому стані і найменшою мірою пристосована до вільної торгівлі. Наявність потужних конкурентів – великих іноземних компаній і транснаціональних корпорацій при недостатній захищеності вітчизняного виробника значно підвищує ризики для сільського господарства та сільського населення України.

Конкуренція з якісною імпортною продукцією і впровадження міжнародних стандартів якості у короткостроковій перспективі зумовлять збільшення виробничих витрат сільськогосподарських виробників, спричинять до закриття дрібних переробних підприємств, ускладнять розвиток товарного виробництва в особистих селянських господарствах. До групи ризику потраплять фінансово нестійкі сільськогосподарські підприємства, які з року в рік є збитковими. Нині в Україні, в т.ч. і в Полтавській області, до 30 % сільськогосподарських підприємств не мають стабільних позитивних фінансових результатів. Таким підприємствам буде важко витримати конкуренцію. Всі заходи державної підтримки сільського господарства згідно з Угодою СОТ, умовно розкладені у три скриньки: «зелену», «жовту» і «синю» [6]. Проте, всі ці заходи в Україні фінансуються недостатньо.

Розвиток сільських територій має важливе значення не лише з огляду на свою особливу роль в соціально-економічному житті держави. Його важливість пов'язана також і з виконанням Україною взятих на себе зобов'язань щодо гармонізації діючого законодавства та стандартів якості життя населення з вимогами ЄС, співпраця з яким залишається одним з пріоритетів європейської інтеграції нашої держави.

Європейський Союз приділяє велику увагу розвитку сільських територій. Адже у 27 країнах ЄС частка сільських жителів становить 27,1% (згідно класифікації за щільністю населення), причому на переважно сільських територіях (за класифікацією на регіональному рівні) проживає 20,1% загальної чисельності населення, а частка зайнятих у сільському господарстві коливається в межах 3-4 % загальної кількості працюючих [7]. Політика розвитку сільських територій у ЄС здійснюється в рамках структурної політики та Спільної Аграрної Політики (САП). Протягом своєї еволюції вона поступово відходила від принципів, що базувались на територіальному поділі, переорієнтовуючись на підходи, пов'язані з територіальною координацією та конвергенцією. Пріоритетами політики розвитку сільських територій ЄС на 2007-2013 роки стали конкурентоспроможність, середовище та управління земельними ресурсами, багатофункціональне село та якість життя [1].

Європейський досвід регулювання розвитку сільського господарства засвідчує високу якість регуляторної політики, яка проявляється не лише у послабленому оподаткуванні господарюючих суб'єктів, але й у розвиненій та диверсифікованій системі дотування, субсидування та відшкодування витрат на страхування сільськогосподарської діяльності. Зокрема, за програмами ARiMR (Агентства реструктуризації і модернізації сільського господарства) здійснюються виплати субсидій на сільськогосподарські угіддя (базова субсидія на кожен гектар становить 125 євро на рік; виплати структурних пенсій (їх сплачують при досягненні фермером 55 років і, наприклад, при наявності 20 га сільгоспугідь дорівнюють 500 євро на місяць); субсидії низькотоварним господарствам (1250 євро на рік на кожне господарство) тощо [7].

Розвинуті країни світу активно субсидують аграрний сектор також і з міркувань продовольчої безпеки та мінімізації загрози надлишкової міграції сільського населення в міста і за кордон тощо. Величина таких субсидій досягає в країнах ЄС – у середньому 50% від вартості сільськогосподарської продукції, у Швейцарії – 82%. За існуючими оцінками майже на 75% обсягів сільськогосподарської продукції, що реалізується на внутрішньому ринку ЄС, поширюються державні заходи підтримки [6].

У деяких країнах ЄС частка державних витрат на підтримку національного сільськогосподарського виробництва дорівнює частці сільського господарства у ВВП або навіть перевищує її. До таких країн належать, зокрема, достатньо розвинені в економічному відношенні Норвегія та Австрія. В окремих державах відсоток державних витрат на сільське господарство в структурі ВВП сягає до 4,1%.

Стабільності аграрному сектору ЄС надає також спеціалізована система сільськогосподарського кредитування та страхування. Вона ґрунтується на діяльності спеціалізованих установ кредитування фермерів, кооперативних і земельних банках, інших фінансових інститутів. Досить поширеною в європейських країнах є практика державного фінансування придбання засобів виробництва для сільського господарства. Крім того, система компенсаційних платежів з державного бюджету страхує фермерів на випадок несприятливих погодних умов, повеней, епідемій і т.д. Також існують бюджетні платежі, пов'язані з “регіональною підтримкою”, завдяки яким у фермерів з'являється можливість ведення сільськогосподарського виробництва на розширеній основі в зонах з несприятливими погодними умовами [7].

Україна (в якій частка сільського населення перевищує 30%) вирізняється низьким рівнем підтримки сільського господарства. Станом на 2010 р. її обсяг дорівнював 0,22% ВВП, водночас вклад сільського господарства у ВВП становив 9,3% (у країнах ЄС близько 4%). При цьому, система вітчизняної державної підтримки аграрного сектору характеризується розпорошеністю, недосконалістю і непрозорістю форм і механізмів надання преференцій. Державна підтримка надається переважно аграрним підприємствам, а фермерські та особисті селянські господарства її практично не відчувають.

Сучасна державна політика розвитку сільських територій України також передбачає законодавче визначення об'єкта регулювання, його типології, правове визначення економічної бази розвитку сільських територій тощо. Проте її стабільність та інституційна забезпеченість залишаються на достатньо низькому рівні, що дає всі підстави для висновку про їх невідповідність стандартам ЄС. Наприклад, сьогодні єдиним документом, в якому дається визначення сільської території є недійсний проект Закону України “Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості” (від 07.04.2005 р.) [5]. На перспективу цьому, у 2009 р. цей проект був замінений проектом ЗУ “Про упорядкування сільської поселенської мережі, поглиблення принципів місцевого самоврядування у сільській місцевості та сприяння деурбанізації народонаселення” (№ 4028 від 05.02.2009 р.) [6]. На нашу думку, цей закон найбільш повно розкривав правові, економічні та організаційні засади щодо розвитку сільських територій, поглиблення принципів місцевого самоврядування до найменших сільських поселень, прав і повноважень сільських громад, а також окреслював їх взаємодію на території відповідних рад.

Натомість, у 2010 р. з'явився проект його нової редакції під назвою Закон України “Про упорядкування сільської поселенської мережі” [6], який вже обмежується визначенням лише правових та організаційних засад упорядкування сільської поселенської мережі. В результаті цього він став суто декларативним документом, який жодним чином не вирішує проблем ресурсного забезпечення територіальної громади, а відтак і не наближає Україну до європейських стандартів розвитку сільських територій. Таким чином, сьогодні політика розвитку сільських територій України здійснюється в основному в рамках державної регіональної політики та державної аграрної політики.

У “Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року” (від 15 вересня 2007 року, №1158) [2] розглянуто широкий спектр питань, пов'язаних із сучасним станом сільських територій та аграрного сектору загалом, проблемних питань їх розвитку, особливостей організації сільськогосподарського виробництва, фінансових аспектів забезпечення державою виконання програмних завдань. Більшість пропозицій та рекомендацій, висвітлених у цьому документі, залишаються актуальними, проте не реалізуються на практиці і не забезпечуються фінансово. Більше того, прогнозні обсяги фінансування українського села, закладені у цьому документі, є далекими від реальних.

Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці задекларовано також Законом України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року” (від 18 жовтня 2005 року, № 2982-IV) [3], в якому комплексний розвиток сільських територій та розв'язання соціальних проблем села визначено як одну зі стратегічних цілей державної аграрної політики в Україні. Також минулого року Кабінетом Міністрів України було затверджено “Концепцію загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 ро-

ку” (№121-р від 03.02.2010 р.) [4]. Маючи достатньо декларативний характер, вона, разом з тим, засвідчує підвищену увагу держави до проблем розвитку сільських територій та передбачає розробку більш детальної Програми розвитку сільських територій. Проте свого розвитку цей документ досі так і не отримав.

Висновки. Сучасний стан розвитку сільських територій України і, відповідно, сільськогосподарського виробництва (на сьогодні основного виду діяльності, в якій зайнята переважна частка сільських мешканців), залишається на низькому рівні. У світі активне державне регулювання є важливою складовою забезпечення розвитку сільських територій. Існуюча ж законодавча база розвитку цих територій в Україні не відповідає реальним потребам сьогодення. На сьогодні політика розвитку сільських територій в Україні здійснюється в основному в рамках державної регіональної політики та державної аграрної політики. На нашу думку, необхідно виокремити сільські території як самодостатній об’єкт регулювання і вирішувати проблеми їх розвитку комплексно з прив’язкою до європейських принципів і стандартів.

Першочерговим кроком у формуванні сучасної державної політики розвитку сільських територій має стати розробка ґрунтовної та адекватної (відповідно до нинішніх умов і потреб) програми розвитку сільських територій. Ключовим питанням такої програми має бути законодавчо визначений та закріплений статус сільських територій (як об’єкта регулювання) та правове визначення економічної бази їх розвитку. В рамках цієї програми державна політика розвитку сільських територій в Україні потребує також більш активної державної участі у підтримці сільського господарства, на основі зниження податкового тиску на суб’єктів цієї діяльності, створення дієвої системи кредитування та страхування їхньої діяльності тощо. Така практика сприятиме як формуванню продовольчої безпеки країни так і запобігатиме загрозі надлишкової міграції сільського населення в міста і за кордон.

Література:

1. Губені Ю. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики / Ю. Губені // Економіка України. - 2007. - № 4. – С. 62-70.
2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року”: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ligazakon.ua>.
3. Закон України “Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року”: [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://ligazakon.ua>.
4. Концепція загальнодержавної програми сталого розвитку сільських територій до 2020 року: [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://ligazakon.ua>.
5. Проект Закону України “Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості”: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
6. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК. - 2005. - №11. – С. 4-12.
7. Чеботарьов В.А. Досвід структурних перетворень в агропромисловому виробництві постсоціалістичних країн у контексті їх вступу до Європейського Союзу / В. А. Чеботарьов // Економіка АПК. - 2007. - № 2. – С. 142-148.